

CSÚCS SÁNDOR

Voltak-e a finnugor alapnyelvben hosszú magánhangzók?

Today a number of Uralic languages contain long vowels hence the question is justified. Accepting the opinion of JANHUNEN and SAMMALLAHTI that Proto-Uralic did not contain long vowels, I have investigated whether the same thing is true also for Proto-Finno-Ugric. As is known, typically the long vowels of Baltic-Finnic are used to make such reconstructions for Proto-Finno-Ugric.

I have investigated the related etymologies (where they reconstruct long vowels for Proto-Finno-Ugric) in the works of six authors: E. ITKONEN, COL-LINDER, LAKÓ, RÉDEI, SAMALLAHTI and K. HÄKKINEN. Based on my analysis I came to the following conclusion:

1) There is a large discrepancy between the opinions of the authors about the words where one can hypothesise an original long vowel. Out of the 50 investigated etymologies 20 are mentioned only by one author, 11 by two, 7 by three, 6 by 4, 2 by five and only 4 by all the six. Their opinion differs also about which first syllable vowels had a long pair in Proto-Finno-Ugric.

2) We can also limit our investigation to the 19 words that are mentioned by at least three authors. (This means only 1.6% of the word that can be reconstructed for the Proto-Finno-Ugric.) In 12 words we can see that the putative long vowel stands in front of a liquid or a nasal. These are well known for making the vowels standing before them longer. In one case, the long vowel can be explained via the development of a consonant in the interior of the word into a vowel (fi. *tuoda*). I have an explanation also for the Finnish forms (*viisi*, *kuusi*) of the two numerals (**witte*, **kutte*). The same model can also explain the irregular consonants in the interior of the words (*viite*, *kuute*). For four words (fi. *muu*, *tuo*, *uuihi*, *vuosi*) currently one cannot give a proper explanation but based on them it would be very speculative to assume long vowels in Proto-Finno-Ugric.

In my paper I discuss also the 31 etymologies not mentioned above. They further confirm my statements.

In my view the long vowels of Finnish, Estonian etc. were created in the Baltic-Finnish age due to an internal development and due the large number of Germanic and Slavic loanwords.

Keywords: Proto-Finno-Ugric, reconstruction, long vowels.

A kérdést voltaképpen úgy kellene feltenni, voltak-e a finnugor alapnyelv fonéma-rendszerében első szótagi hosszú magánhangzók, vagyis volt-e rövid ~ hosszú korreláció, más szóval az időtartam megkülönböztető jegy volt-e. A finnugristák körében eléggé elterjedt az a vélemény, hogy legalább a középső és a felső nyelvállású magánhangzók esetében számolhatunk ilyen korrelációval. Talán HAJDÚ PÉTER volt az egyetlen, aki megkérdőjelezte az ERKKI ITKONEN kutatásain alapuló feltevést.

Nyelvtudományi Közlemények 111: 277–310.
DOI: 10.15776/NyK.2015.111.14

Az elmúlt években bizonyos tények arra készítettek, hogy vessem alá alaposabb vizsgálatnak az alapnyelvi hosszú magánhangzók kérdését. Kiválasztottam tehát az általam ebből a szempontból legfontosabbnak tartott műveket, és kigyűjtöttem belőlük azokat a finnugor etimológiákat, amelyekben a szerzők alapnyelvi hosszú magánhangzót rekonstruálnak. A feldolgozott művek: az UEW, CompGr, MSzFE, ITKONEN 1954, HÄKKINEN 2002 és SAMMALLAHTI 1979, 1988. Az alábbi megállapítások a finnugor alapnyelvre vonatkoznak. A korábbi fázissal, az uráli alapnyelvvél kapcsolatban elfogadom JANHUNEN (1981) és SAMMALLAHTI (1988) véleményét, amely szerint az uráli alapnyelvben nem voltak hosszú magánhangzók. Ők úgy gondolják, hogy a finnugor alapnyelvben megjelent hosszú magánhangzók egy -Vx-szekvenciára mennek vissza (x = közelebből meg nem határozott gyenge zörejű mássalhangzó). Ez utóbbi megállapítással nem értek egyet.

Itt említtem meg, hogy AIKIO (LUOBBAL 2012) is cáfolja JANHUNEN feltevését és az ún. „eredeti” finn hosszú magánhangzókat hozzám hasonlóan másodlagos nyúlás eredményének tartja. AIKIO azonban LEHTINEN (1967) elméletét tovább fejlesztve másként képzei el a nyúlás okait és lefolyását, mint ez az alábbi idézetből is kiderül: „The Finnic »primary« long vowels *ee and *oo — which have been reconstructed as long vowels as far back as Proto-Finno-Permian (ITKONEN 1954) or Proto-Finno-Ugric (SAMMALLAHTI 1988) and which JANHUNEN (1981) derives from a Proto-Uralic sequence *Vx — can be explained as secondary Finnic innovations. They arose through the changes *ä > *ee and *a > *oo, which regularly took place before single voiced non-dorsal consonants in Pre-Finnic *e-stems” (LUOBBAL 2012: 247). Ettől eltérően magyarázza AIKIO a felső nyelvállású hosszú magánhangzók eredetét: „The background of the Finnic »primary« long vowels *ii and *uu is less clear. Both of these show multiple correspondents outside Finnic, suggesting they have no single source. Probably *ii and *uu have developed from various combinations of vowels and the glides *j and *w, perhaps also other sound sequences; the issue requires further study” (LUOBBAL 2012: 247).

AIKIO fejtegetéseit érdemes lenne részletesen elemezni, de ez szétfeszítené cik-
kem kereteit. És itt és most nincs is rá szükség, hiszen az alapvető kérdésben egyet-
értünk.)

Anyaggyűjtésem eredménye egy ötven etimológiából álló korpusz lett. Az etimológiák dolgozatomban a datumban olvashatók. Az összegyűjtött anyagot több szempontból is elemeztem, és ennek eredményeit négy táblázatban összesítem.

A táblázatok első oszlopában az etimológiának az Uráli Etimológiai Adattá-
 ban (=UEDb) kapott sorszáma szerepel.¹ Ez technikai információ, amely megkön-
 nyíti az etimológiák kezelését és keresését. A második oszlopban az UEW-beli alap-
 nyelvi alak található, a következőben az ott megadott jelentés. Ezek RÉDEI KÁ-
 ROLYtól származnak. A következő öt oszlopban COLLINDER, az MSzFE, ITKONEN,
 HÄKKINEN és SAMMALLAHTI rekonstrukciói találhatók. COLLINDERÉ a CompGr-
 ből valók (1960: 405–415). Ebben a listában a FUV (COLLINDER 1955) címszavai
 alapján lehet megtalálni a szerző által rekonstruált alakokat. Az MSzFE-ből száma-
 zó alakok LAKÓ GYÖRGY véleményét tükrözik. Ebben az oszlopban csak olyan eti-
 mológiák találhatók, amelyeknek van magyar tagjuk. ITKONEN adatai a FUF 30. és
 31. kötetéből származnak. Ő többnyire nem rekonstruál teljes szavakat, így csak a
 magánhangzó hosszúságát jelölöm. Ugyanígy HÄKKINENNél is. SAMMALLAHTI ada-
 tai két forrásból származhatnak (1979, 1988), az előbbiből csak egy-két esetben. A
 Megjegyzés oszlopban jelzem, melyik alapnyelvig vezethető vissza az etimológia, a
 félkövérrel írt szám pedig azt mutatja, a táblázatban szereplők közül hány szerzőnél
 található hosszú magánhangzó (is). A táblázatokat l. a 282–285. oldalakon.

Az első tény, amivel foglalkoznunk kell, a feltételezett hosszú magánhangzós
 szavak számaránya. Ha elfogadjuk, hogy a táblázatokban felsorolt ötven etimológiá-
 ban tényleg alapnyelvi hosszú magánhangzó rekonstruálható, és összevetjük ezt a
 számot a finnugor alapnyelvre rekonstruálható összes etimológiával, akkor azt kap-
 juk, hogy az etimológiáknak mindössze 4,2 %-a tartalmazott esetleg első szótagi
 hosszú magánhangzót. Óriási tehát a különbség a rövid és a hosszú magánhangzók
 gyakorisága között: a nyolc rövid aránya 95,8 %, a négy (vagy öt) hosszúé pedig
 kevesebb, mint ennek a huszadrésze. Ez a tény önmagában nem cáfolja az alapnyel-
 vi hosszú magánhangzók feltevését, de jogos kételyt ébreszt vele kapcsolatban.

Megvizsgáltam azt is, hogy melyik etimológia hány szerzőnél fordul elő alap-
 nyelvi hosszú magánhangzóval. Az eredményt az alábbi táblázat mutatja:

szerzők száma	→	1	2	3	4	5	6
ī	5 szó	3	1	1			
ū	9 szó	3	2	3		1	
ē	10 szó	5	1	1		1	2
ō	26 szó	9	7	2	6		2
összesen	50 szó	20	11	7	6	2	4

¹ Az UEDb az UEW alapján készült adattá-
 bazis, amely két címen is elérhető az Interneten:
 uralothek.uni-koblenz.de/8080/Uralothek/pdom/basis.html, és www.uralonet.nytud.hu.

1. táblázat: Feltételezett hosszú é (10 szó)

	UEW	jelentés	COLLINDE R	MSzFE	ITKONE N	HÄKKIN EN	SAMMALLAHTI	megjegyzés
280	kele, käle	Zunge, Sprache	kele	nincs	ē	ē	käli, FU FP kēli	UR 4
470	le	sein, werden, leben	le(yä)-	le, lē	ē	nincs	nincs	UR 2
474	leme, lēme	Soft, Suppe	nincs	lēme, lēme	ē	ē	lēm	FU 5
542	mīye	geben, verkaufen	mīye	nincs	māke	nincs	79: mēke- 88: FU mēi-	UR 1-2 fi. myy-
594	nere, nēre	Nase, Schnabel, Schnauze, Russel	nēre	nincs	nēre	nincs	FP nēri	UR 1-2 lp. nierra
619	ñele-, ñēle	schlucken, verschlucken, schlingen, verschlingen	ñele, ñēle	ñele, ñēle	ē	ē	ñeli	UR 6
738	pele, pēle	Pfosten, Stange	pelä, pēlä, pēlä, pele	pēle/pēle	ē	ē	?pexli, FU FP pēli	FU 6
823	purä-,! pxrä-	hineingehen	nincs	pxrä	nincs	nincs	FU pēri	FP/fu 1 ?m. fēr
877	säje	Eiter, Fäulnis; eitem, verfaulen	säje	säje	nincs	nincs	UR sēxi, FU FP sēji	UR 1 lp. siegjä ma. ev. év
995	śne	Zunder, Baum- schwamm	fäÄä, fēÄä	śne	ē fi. sien	nincs	śenä, śänä	UR 1 m. śen

2. táblázat: Feltételezett hosszúi (5 szó)

	UEW	jelentés	COLLINDE	MSzFE	ITKONEN	HÄKKINEN	SAMMALLAHTI	megjegyzés
142	íce, íse	Schatten, Schattenseede	íce	i	nincs	nincs	iiši, iiči,	FU 1
773	pire, pirä	Kreis, Ring; umgeben, umgrenzen	pirä	nincs	nincs	ii	nincs	FW/ur 1 fi. piiri
966	šine	Holzkohle	šine	nincs	nincs	nincs	šini	FU 1 m. šén ~ p. i
1148	wiye	nehmen, tragen	wiye	wike	wiye < wike	nincs	wixi	FU 2
1154	witte	fünf	witte	witte	fi. p. < witte, md. witte	ii	witi, witti, witti, witti	FU/ur 3

3. táblázat: Feltételezett hosszúi ö (25 + 1 szó)

	UEW	jelentés	COLLINDE R	MSzFE	ITKONEN	HÄKKINEN	SAMMALLAHTI	megjegyzés
3	azä, ozä	ein mit etwas bedeckter, zum Liegen geeigneter Platz, betten	wolä	alä, olä	nincs	nincs	özi	FU 2
49	čäda, šäda	das Laufen, das Rennen; die Brunst der weiblichen Tiere	šöza, šöza	=UEW	nincs	nincs	79: šöza 88: nincs	FU/ur 2
122	zÄne, zÖne	Traubenkirsche, Ahlkirsche	zÄmÄ, zÖmÄ	nincs	ö	nincs	UR zšmš zšmš zšmš	UR 4
339	kola-	sterben	kolÄ	kole, köle	ö	ö	UR kšš5FU FP köi	UR 4
359	köre	Schale, Rinde	nincs	nincs	nincs	nincs	79: köre 88: nincs	FW/fu 2 fi. kuori
429	kuse kose	Fichte, Tanne Picea excelsa	kowsÄ	nincs	öü	nincs	UR kšš5 FP köi	UR 2 fi. kuusi

622	rále róle	Pfeil	ráÄ ráÄ	UEW + róla	ö	ö	UR ráx5 FU ráx5 FP röli	UR 6
623	rárike rórike	Knorpel	rárkä	nincs	nincs	nincs	ráki fi. 0	UR 1
633	róle-	lecken	ról2	róla/rúla	P ? <ö	ö	UR ráx5 FU FP röli	UR 4
662	óde, öde	Jahr	oä	nincs	ö	nincs	FP öti	FU 3 fi. vuosi
681	pačä	männliches Glied	?	nincs	nincs	nincs	FU FP páši poši poši	fu 1 csak lp. buoča m. fasz
789	pola	Beere	pola	pola, póla	ö	nincs	pála	FU/ur 2
791	polwe	Knie	polw2	nincs	nincs	nincs	pox5 pux5 póli	UR 1
894	s2he, söne	Adler, Sehne	s2n2, s2n2	=UEW	ö	ö	sñi	UR 6
905	sonje	hineingehen, eindringen	sonj	=UEW	nincs	nincs	FU FP sönj	UR 1
909	soske-	beißen, kauen	sosk2	nincs	söske	nincs	sosk5susk5	UR 1 lp. uo, fi. 0
958	s2me, söme UEW	(Fisch)schuppe	s2mä, s2mä COLLINDER	nincs	ö	nincs	FU sñme FP sñmi SAMMALLAHTI	FU/ur 4 fi. suomi megjegyzés
972	sóla	Darm	sóla	nincs	nincs	ö	nincs	FU 1 fi. suoli
1058	to	jener	to	to, tö	tö	tö	79: tö	UR 4 SSA to-/tö- /tu-
1061	toye-	bringen, holen, geben	toyö	töke-	töke	nincs	79: töke- 88: toxi-	UR 3 m. tojik, fi. tuo-

1087	uēmä	Schlafzelt, Mückenzelt	uēmä	nincs	nincs	nincs	nincs	FU FP öđimä	FU 1 fi. uudin
1144	w2re, wöre	Berg	nincs	wöre, wore	ö	nincs	nincs	FU FP wöri	FU/ur 4
1156	woje	Fett, Fettstoff	woj2	=UEW	nincs?	woje	FU wöji	FU 1	Ip. vuoggjá
1158	wole	Stange	woj2	nincs	nincs	nincs	79: öle 88: nincš	nincs	UR 2
1159	wöle	schnitzen, schnitzeln, schaben	wol2	nincs	ö	nincs	nincs	nincs	FU 2
755	pžšä	Fausthandschuh	pššä	nincs	nincs	nincs	FU pššä FP pšši	nincs	FU 1 fi. Ip. 0

4. táblázat: Feltételezett hosszú ü (9 szó)

	UEW	jelentés	COLLINDER	MSzFE	ITKONEN	HÄKKINEN	SAMMALLAHTI	megjegyzés
195	jyve- juke-	trinken	j2j2	juke, jüke, jyve, jüve	jüke	nincs	?jui	FU 2
386	kule-	hören, ?Ohr	kul2, kul2	kule, küle	ü	ü	kul5	FU/ur 5
432	kušä koječä	zwanzig	kunšä	o	nincs	nincs	kuuši	FU 3 m. hűsz pótlónyúlás
433	kutte	sechs	kutt2	kutte	*ü > fi. Ip. *u > md.	ü	kutti, kotti, kuutti, kuči, kotči, kuuti	FU 3 gem expl. vö. 1154
554	mu	ander(er), ?dieser, jener	mu	mu, mü	ü	ü	nincs	FU 3 névmás
829	puwä	Baum, Holz	pu	puwe	ü	nincs	puwš paxš päxi	UR 1
911	suve-	rudern	s2j2	nincs	süy-ta	süke	süxš	UR 2
993	šuwe	Maul, Mund	šuw2	šuwe	šuwe/šü	nincs	šuoxxš	UR 1
1086	uče	Schaf	učä	nincs	ü	ü	uuči	FU 3 másodlagos nyúlás, ész u

A táblázatból kiolvasható, hogy jelentős nézetkülönbségek vannak a szerzők között a tekintetben, hogy mely etimológiákban indokolt a hosszú magánhangzók feltevése, bár alapnyelvi hosszú magánhangzókkal mindannyian számolnak. Olyan eset is előfordul, hogy ugyanaz a szerző megváltoztatta véleményét. Így SAMMAL-LAHTI 1979-ben mēke-, 1988-ban mexi- alakot rekonstruál a finn myy- ige előzményeként. A véleménykülönbség vagy a vélemény megváltoztatása önmagában nem cáfolja a teóriát, de egy biztosnak vagy legalább valószínűnek tekinthető elmélet esetében sokkal nagyobb egyezést várnánk a szerzők között. Hiszen az adatok összesítése azt mutatja, hogy az etimológiák nagyobb része (31 szó) csak egy-két szerzőnél szerepel hosszú magánhangzóval.

Eltérő a szerzők véleménye a tekintetben is, hogy rekonstrukcióikból kikövetkeztethetően egyáltalán mely alapnyelvi hosszú magánhangzókkal számolnak. Az UEW csak ē-vel és ō-val számol, ITKONENNél, LAKÓNál és HÄKKINENNél ezekhez hozzájön az ii és az ū, COLLINDERNél van 22, viszont nincs ii, SAMMALLAHTINál ötödként van 55is.

Ha szemügyre vesszük a táblázatokban felsorolt etimológiákat, és pontosabban megvizsgáljuk a feltételezett hosszú magánhangzók környezetét, azt látjuk, hogy számos esetben likvida, illetve nazális követi a vokálist. Összesen 23 ilyen etimológia van. Ennek azért van jelentősége, mert a likvidák és a nazálisok köztudottan nyújtó hatást gyakorolhatnak az előttük álló magánhangzóra. Ezt HÄKKINEN is említi: „Eräissä tapauksissa pitkät vokaalit ovat saattaneet syntyä siten, että sopivassa äänneympäristössä alkuperäiset lyhyet vokaalit ovat pidentyneet. Näin näyttää tapahtuneen erityisesti nasaalin, likvidan ja h:n edellä, joskaan ei johdonmukaisesti”² (2002: 56), az 1159 wole- szócikkben pedig ezt olvassuk az UEW-ben: „Finn uo (< ō) ist sekundär infolge einer Dehnung vor l entstanden”. HÄKKINEN azonban csak a finn hosszú magánhangzók egy részét magyarázza így módon, anélkül, hogy a különbségtételt megindokolná.

Véleményem szerint ebben a csoportban tehát a hangkörnyezet hatására keletkeztek a hosszú magánhangzók. Az persze lehetséges, hogy egyes beszélők már a finn-ugor korban hosszan ejtették ezeket a magánhangzókat, de ennek sokáig nem volt fonológiai szerepe. Csak a közfinnben vált a magánhangzók hosszúsága fonológiai megkülönböztető jeggyé. Az alább felsorolt folyamatok eredményeként mindegyik rövid magánhangzónak megjelent a hosszú párja: 1) A szóbelseji j, v, rj és y vokali-

² „Egyes esetekben a hosszú magánhangzók úgy keletkezhettek, hogy megfelelő hangkörnyezetben az eredeti rövid magánhangzók megnyúltak. Úgy látszik, hogy ez történt különösen nazális, likvida és h előtt, bár nem következetesen.”

zálódása (HÄKKINEN 2002: 56). 2) Hosszú magánhangzók megjelenése szláv és skandináv jövevényszavakban (HÄKKINEN 2002: 57). 3) Hosszú magánhangzók keletkezése nem-első szótagban. Vö. „Jälkitavuiissa ovat alun perin olleet mahdollisia ainoastaan lyhyet yksinäisvokaalit. Kaikki vokaalijonot (pitkät vokaalit, vokaaliyhymät, diftongit) ovat syntyneet varhaiskantasuomalaisen ajan jälkeen, ja useimmiten vokaalijonon syntymisen synnä on ollut konsonantin vokaaliutumisen ja/tai kaatamisen tavun rajalta”³ (HÄKKINEN 2002: 60).

Az általam összegyűjtött anyagban is vannak olyan szavak, amelyek a fenti 1) pontban említett hangváltozásoknak (vagyis mássalhangzó vokalizálódásának) köszönhetik hosszú magánhangzójukat. Ezek: 470, 542 (1. táblázat), 1148 (2. táblázat), 429, 1061 (3. táblázat), 195, 829, 911, 993 (4. táblázat). Összesen 9 szó. Ezekhez az alábbi megjegyzéseket fűzöm:

A 470 le esetében indokoltnak látszik COLLINDER alternatív rekonstrukciójának (leyä) elfogadása. Érveim: 1) Az alapnyelvben az igék (a tagadó ige kivételével) mind két szótagúak voltak, így a másik létige (wole-) is. 2) Az összes hasonló megfelelést mutató esetben az UEW is szóbelseji -y-t rekonstruál. (L. adattáramban a 195, 542, 911, 1061 és 1148 sz. szócikket.)

429 kuse, kose: Ha elfogadjuk COLLINDER rekonstrukcióját (-ws-), amit az etimológia vogul tagja kifejezetten támogat, és a többi folytató sem zár ki, akkor ez a szó is a mássalhangzó vokalizálódása típusba tartozik.

Külön csoportot képez két számnév: 433 kutte (4. táblázat) és 1154 witte (2. táblázat). Itt nemcsak a vokális, hanem a szóbelseji mássalhangzó rekonstrukciója is problematikus. Ezt jól mutatják ITKONEN és SAMMALLAHTI alternatív rekonstrukciói. Mindkét esetben az a kérdés, vajon rövid vagy hosszú hang rekonstruálható-e. A finn és a lapp mássalhangzó ugyanis egyszerű t-re, a többi nyelvén viszont geminátára vezethető vissza. Az UEW kutte és witte alakot rekonstruál, és a finn t-t a fokváltozási sorokban bekövetkezett kontaminációval magyarázza. A magánhangzó problémájára a szótár nem tér ki. Nem szabad elfeledkezni arról, hogy a gemináta explozívák fonetikailag tulajdonképpen nem hosszúak, hiszen a hangképző momentum, vagyis a zár felpattanása az ő esetükben is csak egy pillanatig tart. Azért érezzük mégis hosszúaknak ezeket a hangokat, mert a zár felpattanása előtt szünet van. Ezt figyelembe véve feltételezhetjük, hogy a szóvégi e > i változás után a közfinn-

³ „Nem első szótagban eredetileg csak rövid monoftongusok állhattak. Minden vokálissor (hosszú magánhangzók, magánhangzó-kapcsolatok és diftongusok) a korai közfinn kor után keletkeztek. Ennek oka többnyire a mássalhangzó vokalizálódása és/vagy lekopása volt a szótaghatáron.”

ben ezekben a szavakban is megtörtént a *ti > si* változás, és ezzel egy időben a szünet (más lehetőség nem lévén) a megelőző magánhangzóra tevődött át, megnyújtva azt. Ha feltevésem helyes, akkor az UEW rekonstrukciója is az, csak éppen máshogy magyarázom a finn *kuusi*, *kuute*-kettősség létrejöttét. Elképzelésem, sajnos más példákkal nem támasztható alá, mert a *-tt-*-t tartalmazó többi ősi névszó (586 *natta*, 901 *sitta*) – mint látható – *a-tövű* volt. Az igék múlt idejében *-tt-* esetén nem történt *ti > si* változás. De itt más szabálytalanságok is vannak, pl. *pyytä* ~ *pyysi*, de *pitää* ~ *piti*.

A következő csoportot azok az etimológiák alkotják, amelyek esetében véleményem szerint semmi sem indokolja alapnyelvi hosszú magánhangzó feltevését. Ezek általában csak egy-két szerzőnél fordulnak elő, többnyire SAMMALLAHTINÁL.

A 877 *säje* (1. táblázat) esetében csak SAMMALLAHTI rekonstruál hosszú *ee* előzményt, feltehetőleg a *lapp* diftongus és a magyar *é* alapján, mivel az etimológiának nincs finn tagja. Eljárása indokolatlan, mert a magyar *é* másodlagos pótlónyúlás eredménye, a *lapp ie* pedig az alapnyelvi *ä* leggyakoribb megfelelője (CSÚCS ET AL. 1991: 13).

A 142 *ice* szó (2. táblázat) esetében is csak SAMMALLAHTI rekonstruál hosszú *ii-*-t, ő is csak alternatív megoldásként. Eljárását semmi sem indokolja, a finn *i* kifejezetten cáfolja.

3 *azä*, *ozä* (3. táblázat): A SAMMALLAHTI által idesorolt *fi. vuode* (< *vuota*) balti jövevényszó. Az etimológia többi tagja nem utal eredeti hosszú magánhangzóra.

49 *caza*, *sa*: Az UEW szerint a *fi. -uo-* a homonímia elkerülésére keletkezett. Az SSA szerint a *fi. suota* (ős)germán jövevényszó. Az etimológia többi tagja nem indokolja eredeti hosszú magánhangzó feltevését.

681 és 909: A *lapp -uo-* nem indokolja SAMMALLAHTI rekonstrukcióját, mert az az eredeti *-a-* leggyakoribb szabályos folytatója (CSÚCS ET AL. 1991: 7).

791: SAMMALLAHTI azonos eredetűnek tartja a *fi. polvi* és *puoli* szót, és ez utóbbi alapján rekonstruál hosszú magánhangzót. A két szó azonban nem tartozik össze.

905 és 1156: Sammallahtinak a *lappra* támaszkodó rekonstrukciója nem indokolt. Az *-o-*-nak a *lappban* lehet *-uo-* folytatója (CSÚCS ET AL. 1991: 27).

755: Az idetartozó szavak egyike sem indokolja SAMMALLAHTI rekonstrukcióját.

A 432 *kuä* (4. táblázat) szóban bizonyára a *m. húsz* alapján rekonstruál SAMMALLAHTI *uu-*-t. Itt azonban a hosszú magánhangzó a magyarban keletkezett, pótlónyúlás eredményeként (vö. *huszat*).

1086 *uče*: Az *uu* másodlagos nyúlás eredménye lehet. Egyes finn nyelvjárásokban, a *vepsében*, az *észtnben* rövid *u-s* alakok találhatók. Az SSA *?*-rel felveti az

indoeurópaiból való kölcsönzés lehetőségét, és finnugor *uwi-či* alakot rekonstruál. Ha ez a feltevés helyes, akkor az *uu* vokalizálódás eredménye.

Továbbra is problematikus a következő szavak hosszú magánhangzójának eredete a finnben:

Az 554 *mu* > fi. *muu* (4. táblázat) és az 1058 *to* > fi. *tuo* (3. táblázat) alakokra nincs magyarázat. Figyelembe kell azonban venni, hogy a finnugor alapnyelvre rekonstruált összes többi névmás eredeti rövid magánhangzót tartalmazott. Továbbá, hogy a finnben eredeti szavakban rendkívül ritka a CV szerkezet (*me*, *te*, *he*, *se*, *ne*). A finn *tuo* kapcsán az SSA ezt írja: „Ims sanojen yhtäinen alkumuoto on **too*, etäsukukielten muodot viittaavat vaihteleisiin alkumuotoihin **to-*, **too-*, **tu-*”.⁴ A fentiek alapján talán nem túl merész az a feltevés, hogy a tárgyalt szavak finnségi hosszú magánhangzója nem a finnugor alapnyelvből származik, hanem a közfinn korban keletkezett.

662 (3. táblázat): Nincs magyarázat.

1087 (3. táblázat): Nincs magyarázat. Megjegyzendő azonban, hogy a hasonló hangalakú fi. *uusi* ~ *uude-* ~ *uute-* szóról így nyilatkozik az UEW: „Fi. *uu* ist infolge einer unregelmäßigen Dehnung entstanden”. (Feltűnő, hogy az *uusi* alapnyelvi előzményében senki sem rekonstruált hosszú magánhangzót.) Ugyanezt olvassuk az UEW-ben (544) a finn *uuma*, *uumen* szavak esetében is. Az SSA a finn *uurtaa* esetében említi a szókezdő magánhangzó sporadikus nyúlását a balti finnben. Miért ne lehetne ezt a magyarázatot az *uudin* esetében is alkalmazni? Vö. még 1086 *uče* (4. táblázat) > finn *uuhi*.

Az általam elvégzett elemzés összesített statisztikája az alábbi képet mutatja:

- nyúlás nazális és likvida előtt:	23
- mássalhangzó vokalizálódása	9
- <i>-tt-</i> előtt:	2
- indokolatlan a hosszú VV feltevése:	12
- bizonytalan esetek:	4
- összesen	50

Ha megállapításaim helytállóak, akkor 34 esetben meg tudjuk magyarázni a finn és finnségi hosszú magánhangzók keletkezését, vagyis nem szükséges azokat a finnugor alapnyelvből származtatni. Tizenkét esetben semmi sem indokolja alapnyelvi hosszú magánhangzók feltevését, és a négy bizonytalanul tartható eset közül háromra kínálkozik valamilyen (talán nem egészen meggyőző) magyarázat. Magán-

⁴ „A balti finn szavak közös alapalakja **too*, a távolabbi rokon nyelvekbeli alakok többféle alapalakra utalnak **to-*, **too-*, **tu-*.”

hangzókról lévén szó, inkább az lenne a gyanús, ha minden esetet kielégítően meg tudnánk magyarázni, így a finn vuosi eredeti hosszú magánhangzójának aligha kell nyugtalanítania bennünket.

Végso következtetésem tehát az, hogy a dolgozatom címében feltett kérdésre tagadó választ adhatunk: a finnugor alapnyelvben (legalábbis fonémaként) nem voltak hosszú magánhangzók. A finn(ségi) hosszú magánhangzók a közfinn korban keletkeztek több tényező hatásának köszönhetően (pl. hangkörnyezet, mássalhangzó vokalizálódása vagy lekopása, spontán nyúlás, szláv és svéd jövevényszavak⁵).

Adattár

Az adattárban közölt etimológiák az UEW-ből és az UEDb-ből származnak. Az alapalak előtti szám az etimológia állandó sorszáma az adatbázisban. Az UEW szócikkeit jelentős mértékben lerövidítettem. Elhagytam a magyarázó és szakirodalmi részt, az egyeztető részből a forrásmegjelöléseket, egyes nyelvjárási alakokat és jelöléseket, továbbá a kamasz kivételével a kihalt szamojéd nyelvek adatait. Ezek az adatbázisból szükség esetén visszakereshetők.

Az UEW rövidítéseit változatlanul hagytam, kivéve az alábbiakat:

UR = biztos uráli etimológia

ur = bizonytalan uráli etimológia

FU = biztos finnugor etimológia

fu = bizonytalan finnugor etimológia

3 aße (oße) 'ein mit etwas bedeckter, zum Liegen (Schlafen) geeigneter Platz; durch Bedecken einen Platz zum Liegen / Schlafen bereiten; betten' FU

Wotj. S val', G wal' 'ausbreiten, unterbreiten (eine Decke), aufdecken (z. B. einen Tisch)'; S val'es, G wal'es 'Bett, Matraze, Unterbett'

Syrj. S Ud I vol' 'Rentierhaut (S Ud), als Bett ausgebreitete Rentierhaut (I)', S vol'-pas' 'Bett' (pas' 'Pelz'), PO ul'-pas' 'id.; Lager'

Wog. TJ al'ä•t 'Bett', So „l'atjiw, „l'atpum 'Bettheu' (jiw 'Baum, Holz', pum 'Gras, Heu')

Ung. ágy 'Bett; Beet; Bodensatz', (dial.) ágy- 'Getreidegarten zum Drusch oder zum Austreten auf die Tenne ausbreiten'

49 čaša ~ šaša 'das Laufen, das Rennen; die Brunst der weiblichen Tiere; laufen, rennen; brunsten' FU, ?ur

⁵ L. HÄKKINEN 2002: 57.

Finn. suota 'läufische Stutenherde', suoti- 'läufisch sein', olla suodilla 'vara löpsk; läufisch sein'

Lapp. N cuodde- -č- 'go outside the herd to look for female reindeer (of a weak male reindeer in the rutting season, of one recently castrated, or of one with its antlers cut, but not castrated)', I 44̄ ī 55æ' hirvas, joka on voitettu ja joka senjälkeen on lähtenyt karkuun; Rentierstier, der besiegt wurde und der danach die Flucht ergriffen hat'

Wotj. čulal- 'durchdrücken, durchdrängen, durchstecken'

Syrj. V ču2d-, Ud čual-, P čuvav-, PO čula- 'beunruhigen, aufregen, in Wallung bringen (V); läufig, brünstig sein (Hund, Pferd, Katze, Schwein) (Ud); vorbeigehen, vorübergehen (z. B. an einer Kirche; auch von der Zeit) (P); erschrecken (PO)'

Ung. szalad- 'laufen, rennen; sich flüchten, entkommen', ?szilaj 'unbändig, ungestüm, wild, feurig'

Jur. ?T sāje- 'balzen (ein Vogel, z. B. Schneehuhn, Gans, Wildente u. a.)'

122 β2me (βōme) 'Traubenkirsche, Ahlkirsche' UR

Finn. tuomi (Gen. tuomen) 'Traubenkirschbaum, Ahlbaum, Faulbaum'

Est. toom (Gen. toome, toomi, tooma) 'Traubenkirsche; Prunus, Padus L.'

Lapp. N duobmā -m- 'Prunus Padus', (SKES) Ruija fuom, Ko Not tuom?

Mord. E l'om, M lajmā 'Faulbeerbaum; Prunus padus'

Tscher. KB lombī, U B lombo 'Faulkirsche, Traubenkirschbaum; Prunus padus (KB U), Ahlbaum(B)' (<*lom+*pu)

Wotj. S l'ām, K l'gm 'Traubenkirsche, Vogelkirsche', G l'ām-pu 'Traubenkirschbaum'

Syrj. S P l'ām (l'ām-) 'Traubenkirsche, Ahlkirsche', PO l'īm 'Traubenkirsche' (> ostj. O l'om 'Ahlkirsche')

Ostj. V jfm, DN jum 'Ahlkirsche'

Wog. TJ l'ēm, KU l'ām, KO l'6m, LU l'ām, So l'ām

Selk. TaU č6m, Ča. f'ew 'Traubenkirsche; Prunus Padus', Ke tjeuwa 'id., Ahlkirsche'

Kam. lem 'Traubenkirsche'

142 iće ~iše 'Schatten; Schattenseel' FU

Finn. itse 'selbst', itsetön: juoppo meni itsettömäksi 'blev sanslös; der Trinker wurde bewußtlos'

Weps. itšhīne 'kaatumatauti; Epilepsie'

Est. ise 'selbst; eigen, besonders, von eigentümlicher, besonderer Art'

- Lapp. N iěš ~jieš (Du., Pl.) iěā ~jieā 'himself, etc. (qualifying the subject of the sentence); as the first part of compounds, but not of pronouns: self-; (placed before the subject of a sentence to emphasize it) himself, etc., the very..., even the..', L ietj 'selbst, selber (als Bestimmung zum Subj. des Satzes); selbständig, eigenmächtig, selbsterflich, wer sein eigener Herr ist und nicht anderen zu gehorchen braucht', K (502) T jičče, (Pl.) jiĚ, Kld ičč, Not jiehč, jehč, A ič 'selbst, sich, sein'
- Mord. E eš, äš, M eš 'selbst, selber, eigen', E eš-orma 'eine Krankheit, bei der man sein Bewußtsein verliert' (orma 'Krankheit')
- Tscher. KB aške, ške, U aške, ške, M iške 'selbst, eigen', B ške 'selbst'
- Wotj. aš, ač: S ašim G ačim 'ich selbst'
- Syrj. ač-: S P ačm, PO ač-: ačim
- Ostj. J Äs: ʒÄs 'Schattenseele', Kr is 'Seele, Geist, ein immaterielles etwas im Menschen; eine Knospe im Herbst am Stiel der Beere, woraus im folgenden Jahr die Blüte und dann die Beere entsteht', O isxör 'Schattenbild; Schemen, Gespenst; Puppe, die nach dem Tode eines Erwachsenen angefertigt wird' (xör 'Bild, Gestalt')
- Wog. T jisú- koro, 'der Name einer... unruhig umherirrenden Seele' (koro 'Gestalt, Bild'), LM jiw-is 'der Schatten des Baumes' (jiw 'Baum'), KM islar, So isxor 'Schattengestalt; Schattenseele des lebenden Menschen; Geist (KM)', So. is 'der wirkliche, im Sonnenschein sichtbare Schatten des Menschen, den dieser immer mit sich führt...; der durchsichtige umherwandelnde »Geist« eines Menschen, eines lebenden oder eines toten; der Mann hat fünf, die Frau hat vier is und einer dieser is ist der ürt, ein sechsbeiniges fuchsähnliches Geschöpf'
- Ung. ?(dial.) isz, isz, iz 'fene, rákfene; a foghúst pusztító rút betegség, kis gyermekeknel az ún. szájpénész; lelki kényszerítő ok, valószínűleg egy a rosszak közül; Brand (Krankheit), Krebs; eine böse Krankheit des Zahnfleisches, bei kleinen Kindern die sog. Mundfäule; ein seelischer zwingender Grund, wahrscheinlich einer von den Bösen', ? is, (dial.) ës (dial. ës, ës, ës 'auch', ?ës, s 'und'

195 juve- (juke-) 'trinken' FU

Finn. juo- 'trinken, saufen'

Est. joo-, juu-

Lapp. N jučkâ -g- 'drink', L juhka- 'id.; saufen', K (468) T jučkâ-, Kld jučke-, Not juhke- 'trinken; (Tabak) rauchen'

Tscher. KB jüä-, U d'üä- 'trinken', B jüja-, KB B jükte-, U d'ükte- 'zu trinken geben'

Wotj. S ju-, K d'u- 'trinken; feiern', G ju- 'trinken', S juktal-, l'uktal- 'tränken, zu trinken geben'

Syrj. S P PO ju 'trinken', S juktal 'tränken, zu trinken geben'

Ostj. ?Vj. jäh't- 'Schnaps trinken', DN j "h't-, O ješ- 'trinken'

Wog. TJ äj-, KU Áj-, P Áj- ~äj-, So aj- 'trinken'

Ung. iv- (i-, isz-) 'trinken, saufen'

280 kele (käl'e) 'Zunge, Sprache' UR

Finn. kieli (Gen. kielen) 'Zunge, Sprache; Saite, Glockenklöppel'

Est. keel (Gen. keele) 'Zunge, Sprache; Saite, Schnur, Schlinge'

Lapp. N giellâ-l- 'language; snare, trap', L kiella 'id., Stimme', K (325) T KId kill, Not. kiell 'Sprache; Gam zum Vogelfang'

Mord. E kel', M käl' 'Zunge; Sprache'

Wotj. S kš, K kzl, G kš 'id.; Wort, Rede'

Syrj. S kš, P kšv, PO kol 'Zunge; Sprache, Rede, Wort (S P PO)'

Ostj. V köl 'Wort; Nachricht, Neuigkeit; Sprache', DN ket 'Wort', Kaz ke2 'id.; Nachricht' (>wog. folk. N käl 'beszéd; Rede, Sprache')

Wog. ?T kälä•: k. vÁrè•n 'tudd ki pontosan!; erfahre genau!', TJ kälÁ•nt- 'tarkata, pitää silmällä', KU kplant- 'tiedustella, tutkistella, ottaa selko, kysellä'

Jur. Nj. še 'Zunge'

Jen. Ch. sioco, B sioro, Ch. hi "oro, K sioro

Twg. sieja

Selk. TaU, Ty šē, Tur sē, Kesée

Kam. šakə 'id., Sprache'

339 kola- 'sterben' UR

Finn. kuole- 'sterben' (>Lapp. L kuolati- 'töten')

Est. koole-

Mord. E M kulo-

Tscher. KB U B kole-

Wotj. S K kul-, G kul á

Syrj. S kul-, P kuv-, PO kul •

Ostj. V kälä-, DN xät-, O xäl-

Wog. TJ käl-, KU xöl-, P köl-, So x,,la-

Ung. hal-

Jur. O xä-

Jen. Ch. B kã-, Ch. K kã-

Twg. kÅ"ä-

Selk. TaM qũ-, U qump-, Ty qũ-, Ke kua-,]úa-

Kam. kã-

359 kore (köre) 'Schale, Rinde' FW, fu

Finn. kuori (Gen. kuoren) 'Rinden, Schale, Kruste, Sahne',

Est. koor (Gen. koore) 'Schale (von Eiern, Früchten usw.), Rinde'

Mord. E M kaí 'Bastschuh'

Syrj. ?S kšs 'Baumrinde (bes. an Nabelbäumen), die dicke Rinde unter der Birkenrinde'

Ostj. ?1. Ko xära 'grüne Birkenschale', Kaz. xäri 'rötliche Schicht od. Haut auf der Innenseite der Birkenrinde', ?[2. DN xurap '(Brot)Rinde; Schorf; Grind; Splitter am Eisen, an einem Schneidwerkzeug', Kaz xürap 'Rinde (des Brotes, der Pirogge); dickes, schlechtes Stück Leder; dicke Scheibe Zirbelkieferrinde'

Wog. K xorp, N xurup 'kopka']

386 kule- 'hören; ?Ohr' FU, ur

Finn. kuule- 'hören, horchen, erhören'

Est. kuule- 'hören, vernehmen, erfahren; beachten, berücksichtigen'

Lapp. N gullâ 'hear; listen to; feel, notice; understand', L kulla-, K (330) T kull\-,

Kld Not kulle- 'hören, fühlen'

Mord. E M kul'e- 'hören'

Tscher. KB U B kola-

Wotj. S kš-, G kšš

Syrj. S kš-, P kš-, PO køl-

Ostj. V kfi-, DN 4ut-, O 4ol-

Wog. TJ läl-, KU 4öl-, P köl-, So 4ül-

Ung. hall- 'id.; vernehmen'

J ur. ?O 4ä 'Ohr; Henkel (an Gefäßen)'

Jen. B kô 'Ohr', Ch kũ"

Twg. kou, T kuå²

Selk. Tur qō, Ke]o, Ty qō

Kam. ku

429 kuse ~kose 1. 'Fichte, Tanne; ?Pinus silvestris' UR

Finn. kuusi (Gen. kuusen) 'Tanne; Picea excelsa; Fichte; ?Pinus silvestris'

Est. kuusk (Gen. kuuse) 'Fichte'

Lapp. N guossâ -s- 'Picea excelsa', L kuossa 'Fichte', K (209) T kess, Kld küss, Not kuoss 'Tanne'

Mord. E M kuz 'Fichte'

Tscher. KB U B koþ

Wotj. S kšz, K kzz 'Rottanne; Pinus picea', G kšz 'Fichte; Abies excelsa'

Syrj. S koz, P kžz, PO kzz

Ostj. V kol, DN 4ol

Wog. KU So 4owt, P kowt, LU kayt, So 4(wt 'Tanne'

Jur. O 4ādī, Nj kāt 'Fichte' (jur. 4ādīl'e > syrj. I Ob 4ādīl'ej 'поросль, молодой лес')

Jen. Ch kari, B kadi 'Tanne'

Twg. ku"ä

Selk. Ta]uut, N]ädé, kaadé,]áadé, Ke qūt 'Tanne', Tur qūt 'Fichte'

Kam. ko", kot 'Tanne'

432 kuä ~koje-čä 'zwanzig' FU

Wotj. S kšz, K kžz, G kšz

Syrj. S kšz

Ostj. V kos, DN 4us, O 4os

Wog. TJ kos, KU 4os, P kus, So 4us

Ung. húsz (Akk. huszat)

433 kutte 'sechs' FU

Finn. kuusi (Gen. kuuden) 'sechs'

Est. kuus (Gen. kuue)

Lapp. N guŧtâ -č-, L kuhtta, K (158) T Kld kutt, Not kuht

Mord. E koto, M kota

Tscher. KB U kut (adj.), ku- zt (subst.)

Wotj. S G kvať

Syrj. S P kvať, Peč kvajt, PO kvať, kvať

Ostj. V kut, DN 4ot, O 4ut

Wog. TJ kat, KU 4ōt, KM P kōt, So 4(t

Ung. hat

470 |e- 'sein, werden, leben' FU

Finn. lie- (lienen, lienet usw.) 'dürfen, mögen (vielleicht) werden'

Est. lee- 'werden'

Lapp. N l,, -, loe, lokke- 'be (both as copula and in the sense of occur, live, exist, etc)', L liehkē, lÁhkē id.', K (1315) lea-, la-, lie-, lē-, lī-, li-, lē-, le- 'sein, werden'

Mord. ?E l'evks, M l'äfs 'Junges (v. Tieren); Kind'

Tscher. KB liä-, U lia- 'sein, werden, möglich sein; kalben, lammen (KB U); füllen (KB)', B lija- 'können, dürfen; werfen (Kuh, Stute, Schaf, Zicke)'

Wotj. S lu-, K lī- 'sein, werden; möglich sein', G luß

Syrj. S lo- 'werden, entstehen, geschehen, sich ereignen, sein', P lo-, PO lu- 'werden, geschehen'

Ung. lē- (lēv-, lész-, dial. lé-, lő-, löj-) 'sein, existieren; werden; geschehen; geboren werden', lét 'das Sein, Existenz, Wesen; (altung.) Geburt, Ursprung'

474 |eme (lēme) 'Saft, Suppe' FU

Finn. liemi (Gen. liemen) 'Suppe, Brühe'

Est. leem (Gen. leeme) 'Suppe (bes. mit Fleisch), Brühe, Dekokt, Feuchtigkeit'

Lapp. N liebmâ -m- 'broth, fish-stock', L liepma 'Fleischbrühe, Fischbrühe, Bouillon', K (1430) T Kld līmm, Not liemm 'Suppe'

Mord. E l'em, M l'äm 'id.; Fett, Talg'

Tscher. KB U lem 'Suppe, Bouillon', B lem 'Fleischbrühe'

Wotj. S l5m, K lzm 'Scherbett', S)or5g-l5m 'Fischsuppe' ()or5g 'Fisch')

Syrj. ?Ud l'em 'Gallerte, Gelee', (WIED.) l'em 'Suppe'

Wog. TJ l'Am, KU lpm, P Solām 'Suppe, Brei'

Ung. lé (Akk. levet, dial. lê, lēh, léj, lev, lév, lej, lő) 'Saft, Brühe; (altung.) Suppe'

542 miye- 'geben; verkaufen' UR

Finn. myy-, myö- 'verkaufen'

Est. müü-

Lapp. K (1949) T mīkk- (ie), Kld mīkke-, Not miehke-, A mikkam-

Mord. E M mije-

Wotj. ?[S G med 'Lohn, Bezahlung'

- Syrj. Lu I med 'Lohn, Arbeitslohn' (>ostj. mit 'Miete, Mietgeld, Lohn', wog. mēt 'Miete, Lohn'; ostj. >jur. mīt 'Mietgeld, Arbeitslohn')]
- Ostj. V DN mē-, O mē-, mij- 'geben'
- Wog. TJ mē- (mēj-) , KU P mi- (mēj-), So mi- (maj-)
- Jur. O mi- 'geben, verkaufen', mir'' 'Preis'
- Jen. mi''e- 'geben'
- Twg. mīji''é-
- Selk. Ta mi-, Ty me-, Ke mī-, mi-, Tur mīr2h- 'verkaufen', TaM mirte 'Preis', Ty m2rtä id., mären- 'verkaufen'
- Kam. m2-, m2-, m5, mē- 'geben, schenken, bezahlen lassen', m2r 'Brautschatz'
- 554 mu 'ander(er)', ?dieser, jener' FU
- Finn. muu '(ein) andere'
- Est. muu 'anderer, sonstig'
- Lapp. N nub'be- -bb- 'one (of two), the other, one thing or the other, another, another man; second (ordinal); next, following', L nubbē 'der zweite (Ordnungszahlwort); der eine, der andere, ein anderer', K (1164) T numppe, Kld nump, Not nupp, A nump
- Tscher. KB molz, U B molo 'ein anderer (KB U), der andere, ander (B)'
- Wotj. S mōl, K mzd 'anderer, anderes', S muket 'verschieden, anderweitig, von einer anderen Art, anderer', G muket 'anderer'
- Syrj. S P m2d, PO mī d 'ander(er) (S P PO), zweit(er) (SP)', S P muk2d, PO muk2•d 'anderer (S P), irgendein (PO)'
- Ostj. N *moy-: *mōy2l- 'übrig, jener', *moyet 'jene, die übrigen', (507) Trj māk5 'früher, ehemals, vordem, vor langer Zeit, vor einigen Jahren', Kaz mē4a, mō4a 'früher'
- Wog. TJ mīt, KU māt, P mōt, So m,t 'fremder; (KU) anderer', P mōtanś 'auf eine andere Weise', TJ māt, KU P mōt, So m,t 'zweiter, anderer, künftig; Fremder (TJ So)'
- Ung. más 'ander, (ein) anderer; Abbild, Ebenbild; Kopie, Abschrift; seinesgleichen; (dial.) múlt; vergangen; válasz; Antwort, Entgegnung', másik 'der andere', második 'der zweite', másol- '(Schrift) kopieren, abschreiben; (altung.) ändern', másfél 'anderthalb', ?ma 'heute, (altung.) nun, jetzt', ?majd 'bald, in kurzer Zeit, ein wenig später; beinahe, fast', ?már 'schon, bereits', ?most 'jezt, nun'

- 594 nere, nēre 'Nase, Schnabel, Schnauze, Rüssel' UR
 Lapp. N nierrâ 'cheek, side of face', L nierra 'Wange, Backe', K (1180) Kld nīrr, Not nierr
 Mord. E nēf, M nāf 'Schnabel, Rüssel, Schnauze, Maul'
 Tscher. KB U B ner 'Nase; Hügel, Landspitze zwischen zwei Schluchten, Vorgebirge'
 Wotj. S nš, K nžr 'Nase, Schnabel; vordere Spitze eines Gegenstandes', (WICHM.) G nš 'Nase, Schnabel'
 Syrj. S P nš, PO nør 'Nase (S P PO), Schnauze, Schnabel (S P)', S nš2k, I nšd 'Landspitze'
 Ostj. V nīr 'Landzunge', Vj nīr 'Vorsprung des Uferabhanges..., Landspitze'
 Jur. O nērī 'vorder; vorherig', N nēr 'eben, früher'
 Twg. nārâ, nārabtâ 'das Vordere', nāraŋ 'vor, früher'
 Selk. Ta njanneä, njanne, njännä 'vorhin', Ke njärne, njärnen, N nanné 'vomhin'
 Kam. nēr 'Gipfel, Spitze, Leier'
- 619 nēle-, nēle- '(ver)schlucken, verschlingen' UR
 Finn. niele- '(ver)schlucken'
 Est. neda- 'schlingen, schlucken, in sich ziehen'
 Lapp. N njiellâ- -l- 'swallow; draw (of waterfalls and rapids)', L njiella- '(ver)schlingen, (ver)schlucken', K (1120) T nīllq, Kld Not nīlle-, A nīlla- 'schlucken'
 Mord. E M nīl'e- 'verschlingen, verschlucken'
 Tscher. KB nelä-, U B nela- 'schlucken, verschlingen (KB U), herunterschlucken (B)'
 Wotj. S nš- K nžl-, nēl- 'verschlingen, verschlucken', G nšš
 Syrj. S nš-, PO nšl- 'schlingen, verschlingen, auffressen (S), schlucken (PO)', P nšav- 'schlucken, hinunterschlucken, verschlucken, verschlingen'
 Ostj. V O nēl-, DN nēt- 'schlucken'
 Wog. TJ nält-, KU npl̄t-, P nält-
 Ung. nyel- 'id.; verschlingen'
 Jur. OP nālā- 'schlucken'
 Jen. noddō-
 Twg. naltamī "e-

622 *näle, nöle* 'Pfeil' UR

Finn. *nuoli* (Gen. *nuolen*) 'Pfeil'

Est. *nool* (Gen. *noole, nooli*) 'id.; Bogen'

Lapp. N *njuollâ* 'arrow', L *njuolla*, K (1121) *Kld nüll*, Not *nuoll*

Mord. E *nal*, (JE) M *nal*

Tscher. C *nölö*: n.-*pikš* (*pikš* 'id.'): *nölö* 'костяной наконечник для стрелы', *nölpikš* 'стрела с костяным наконечником'

Wotj. S *nil*, *näl*, *nel* 'flacher Pfeil', J *ngw* 'Pfeil'

Syrj. S *nil*, P *näv* 'id.', PO *näl*: *gmmn.* 'Blitzstrahl'

Ostj. V O *nal*, DN *not* 'Pfeil'

Wog. TJ P *näl*, KU So *näl*

Ung. *nyíl* (Akk. *nyilat*)

Jur. O -*ni*: *tünni* 'Flinte, Gewehr'

Jen. *yb*: *meyb*

Selk. Ča -*nī*: *qāsānī* 'nuoli, jolla lintuja ammutaan; Pfeil, mit dem auf die Vögel geschossen wird' (*qāsa, qās* 'siperilainen näätä, колонок')

Kam. *nié* 'Pfeil', *na* 'Kugel'

623 *närke, nörke* 'Knorpel' UR

Lapp. N *njuorges -r'ga-* 'gristle (also of the separate rings of the windpipe)', L *njuorakis* 'Knorpel'

Tscher. KB *nörä*, U B *nörö*

Ostj. Vj *narak*, DN *norä*, O *nar* 'Knorpel (Vj DN O); Jahreszuwachs (an den Astenden des Baumes) (Vj), Eiweiß (O)' (>wog. So *när*, 'Knorpel')

Wog. TJ *närkō*, KM *närj* 'Knorpel', P *näräy*: *n.-ä* 'Knorpelmädchen' (*ä* 'Mädchen'), So *näräy* 'Knorpel'

Ung. ?(dial.) *nyír*, *nyíl* 'ló köme alatti eleven hús; Fleisch unter dem Pferdenhuf; Hufgabel', (dial.) *nyiraz-*, *nyilaz-* 'das Pferd mit dem Hufnagel verletzten'

Jur. O *ner* 'Knorpel'

Jen. *ny* (nyr-)

Twg. *nir*

Selk. TaU *nör*

633 *nole, nöle* 'lecken' UR

Finn. *nuole* 'lecken'

Est. nooli- 'id. belecken, naschen'

Lapp. N njoallo- -l-, L njpllō-

Mord. E M nola-

Tscher. KB nzle-, U B nule-

Wotj. S nūl-, G nūlß

Syrj. S nūl, P nūv-, PO nūl-

Ostj. V nālā-, DN nāt-, O nāl-

Wog. TJ nālā-nt-, KU nālant-, P nālant-, So nōlant-

Ung. nyal-

Jur. ?O nāncā-

Twg. ?nāntasa (~nō-)

Selk. Ta nū-, TaU nūqǝl-, Ty nūqel-

Kam. nā-

662 oðe, õðe 'Jahr' FU

Finn. vuosi (Gen. vuoden) 'Jahr' (> lapp. N vuoddâ ~ vuodâ: v.-lhhkko 'date (year)')

Est. voos (Gen. vooe) 'Jahr; Jahresertrag, Ernte, Ausbeute; Mal' (mõnel voodel 'manchmal', se vooe 'dieses Mal')

Lapp. N vuottâ -č̄-: vūtti- val'det 'take into account, have regard to', vuottâ -č̄-: buorrev. 'goodness', nuorrâv. 'youth', dām vuodâst 'in that respect, as far as that goes, for the matter of that', L -vuotta: puorrēv. 'Güte'

Wotj. wa: wāz-w. 'позапрошлый год', va, wa: S v.-pum, G w.-pum, J v.-pun 'Zeit, Lebenszeit, Menschenalter' (pum pu> 'Ende, Spitze'), ?S vales, G wales: v. nān, w.-ju 'Sommerkorn, Sommersaat' (nān 'Brot, Getreide', ju 'Getreide'), MU u: taubzriś 'folgendes Jahr'

Syrj. S vo, P u: mǝm-u 'im vorigen Jahre', PO u: ta-u 'heuer', mǝm-u 'voriges Jahr', S vośa, P ośa 'Sommergetreide (Gerste S P), Hafer, Weizen (P)'

Ostj. V al, DN ot, Kāz f2 'Jahr'

Ung. -valy: tavaly 'voriges Jahr, im vorigen od. vergangenen Jahre, im Vorjahre, im letzten Jahre'

681 pačā 'männliches Glied' fu

Lapp. ?N buoččā -ĕ- 'penis of man or horse', L puohtja 'penis (an Menschen wie Tieren)', Ko Not puohtĕ^(A), Kld pūDtĕ^(A), T pōtĕ^(A)

Ung. ?fasz

738 *pele, päle* 'Pfosten, Stange' FU

Finn. *pieli* (Gen. *pielen*) 'aufrecht stehender Pfahl, Pfoste' (> lapp. K *pieaa*^A, Kld *pīaa*^a, T *u*; s-*pieas* 'ovenpieli; Türpfosten')

Est. *peel* (Gen. *peele*) 'Stange, Mast'

Mord. M *päl* 'Zange, Zaunstange', M *päl* 'Pflock; hölzerner Keil'

Ung. fél: *ajtófélfa* 'Türpfosten', *kapufélfa* 'Torpfofen', *félszer*, *fészer* 'Schuppen, Scheune'

755 *p2šä* 'Fausthandschuh' FU

Tscher. KB U *pi/b*: p.-kom 'lederner Fausthandschuh', U M *pi/b* 'wollener Handschuh', B *pi/b* 'Fausthandschuh'

Wotj. S *p2š* K *pgž*, J *pgž* G *pžž*

Syrj. p5š: S *te-p*, P p5š: *ke-p*, PO piš: *ki-p*. (ke, te, ki 'Hand')

Ostj. V O *pas*, DN *pos* 'lederner Fausthandschuh'

Wog. TJ p-skā, KU pāšə, P passə, So pāssa 'Fausthandschuh'

773 *pire* (*pirä*) 'Kreis, Ring; umgeben, umgrenzen' FW, ur

Finn. *piiri* (Gen. *piirin*) 'Kreis, Zirkel, Ring; Gebiet, Bereich, Sphäre, Region, Zone; Bezirk, Distrikt' (> lapp. N *büri* 'reindeer pasturing district', L *pīri* 'District, Bezirk')

Est. *piir* (Gen. *piiri*, *piire*) 'Umkreis, Grenze, Umriß, Einkreisung, Umweg, Bogen', *piira-* 'umgrenzen, umgeben, Kreise beschreiben'

Lapp. N *birrä* (Postp.) 'round; though (time); (Präp.) round, all round; close (densely) round, round about, all (the year etc.) round; (Postp.) concerning, about; (Adv.) round, around', L *pirra*, K (1483) T Kld Not *pqr*, A *pir* (Adv. und Präp.) 'herum, um'

Mord. E *piré*, M *perä* 'eingezäunter Platz (z. B. derjenige, wo sich die Dreschtenne befindet, der Gemüsegarten usw.)', E *pirä-*, *perä-*, *piri-* 'zäunen, einzäunen, umringen', E *perť*, M *perť* 'um'

Selk. ?[TaU *pÉre* 'Ring', Ke *pyr* 'Kreis; rund', Ty *pbrök* 'id.'

Kam. *pjeri* 'ringsum, um']

789 *pola* 'Beere' FU, ur

Finn. *puola* 'Preiselbeere' (> lapp. Enont *pù•òlu*^{HT})

Est. *poolas* ~ *pohlas*, *poolakas* ~ *pohlakas*

Syrj. S *pul* 'Preiselbeere', PO *pul* 'Preiselbeerenstrauch'

Wog. KU *pol*, P *pul*, So *pi* 'Beere'

Ung. *bogyó* (dial. *bogya*, *bugya*, *bolyó*, *bojó*; 1525: *Bolot*, TelK. 210)

Selk. ?Ta pal]ong, Ke pǎlgong, palgong, N palgok, pǎlgók, TaU pǎl qoq, Ty pal koq
'Schellbeere, Moltebeere, Rubus Chamaemorus'

791 polwe 'Knie' UR

Finn. polvi (Gen. polven) 'Knie; Gelenk, Glied; Biegung, Krümmung, Windung, Kurve; Geschlecht, Generation, Grand, Verwandtschaftsgrad', polveutu- 'von etw. herkommen, abstammen', sukupolvi 'Glied, Verwandtschaftsgrad'

Est. põlv (Gen. põlve) 'Knie; Stand, Zustand, Lage; Zeit, Zeitalter, Generation'

Lapp. N buol'vâ-lv- 'generation; (only in the expr.), b.-câg'ge: »knee-support«, which denotes a sinew on the forefoot of a reindeer or horse, knee', L puol'va 'Knie; Generation', K (1654) ppol, Kld pūlv, Not puolv, A pulv 'Knie'

Mord. E pul'aza, pumaža, kumanža, M pulmańža, polmanža, E M pul'ža- 'knien'

Tscher. KB pul-wuj, pzl-wuj, U B pul-wuj 'Knie' (wuj 'Kopf; oberes Ende')

Jur. O pūlī, Nj pūī

Jen. Ch fuase, B fosē

Twg. fqa-gai, fuegai

Selk. TaU pūle, KeM TyM pūlsej, Tur pūl5

823 purä, pxrä 'hineingehen' FP, fu

Tscher. KB pzre-, U B pure- 'hineingehen, eintreten, eingehen, Raum haben (zum Hineingehen) (KB U), in etwas kommen od. gehen (B)'

Wotj. S pš-, K pžr- 'eingehen, hineinkommen, einkehren, hinaufgehen, hinaufkommen, hineinkriechen', G pšš 'eingehen'

Syrj. S P pš- 'hineingehen, ein-, hineintreten', PO pMr- 'eingehen, hineingehen' (> ostj. Kaz pära2ə 'schutzlos, ohne Heim leben, umherwandern')

Ung. ??fér- 'hineingehen, Platz haben; kommen zu etwas, gelangen, erreichen'

829 puwe 'Baum, Holz' UR

Finn. puu 'Baum, Holz'

Est. puu

Tscher. KB U B pu 'Brennholz (KB U), Holz (U), Baum, Holz (B)'

Wotj. S pu 'Baum, Holz', K (in Zusammensetzungen) -pz: kišpz 'Birke', G pu

Syrj. S P PO pu 'Baum, Holz'

Wog. (in Zusammensetzungen) -p9, -pē, -pā: P khApp9, L khAppā 'Espe', P tip-p9, LM tip-pē 'Sandweide', -pā: TJ sēl'tpā 'Lindenbaum', P wul'pā 'Pinus cembra'

Ung. fa (Akk. fát) 'Baum, Holz'

Jur. O pā 'Baum, Holz, Stock, Klotz'

Jen. B fe, Ch fĀ, K fĀ, pĀ 'Baum'

Twg. fā

Selk. TaTy pō 'Baum, Holz', Tur pō, Kepoo

Kam. pa 'id., Wald'

877 säje 'Eiter, Fäulnis; eitem, verfaulen' UR

Lapp. N sieggjâ"-j- 'matter (in a boil, wound)', L siedja 'Eiter (in Wunden, Geschwüren)', K (955) T sijj, Kld sīj, Not siej 'Eiter, Eitergeschwulst'

Mord. sij, si 'Eiter'

Tscher. KB U šū, B šūj, M šūj

Wotj. S šis 'verfault, vermorscht, Fäulnis', G šis 'verfault', G šisnš- 'verfaulen'

Syrj. S P PO sis 'verfault (S P PO); Fäulnis (PO)'

Ostj. V lđj, Vj jđj, dj, DN tāj 'Eiter', O lij- 'eitem; sauer werden'

Wog. T säj, KU sāj, P säj, So saj 'Eiter', P sāj- 'verfaulen'

Ung. (dial.) ev, év 'Eiter'

Jur. O čim- 'faul, morsch, sauer werden'

Jen. Ch tībā 'sauer', tīme- 'sauer werden'

Twg. tīmi"-e- 'sauer, faul werden'

Selk. Ta teé, NP tē, N té 'Eiter', Ke temb- 'verfaulen'

Kam. te"-

894 s2ne, sōne 'Ader, Sehne' UR

Finn. suoni (Gen. suonon) 'Ader; Sehne'

Est. soon (Gen. soone) 'id.; Muskel, Gefäß (im Körper)'

Lapp. N suodnâ -n- 'sinew, sinew-thread; (bow)string; violin string or string of other musical instrument; artery, vein (of blood, water)', L suotna 'Sehne; Ader', K (992) T sūn, Kld sūnn, Not suonn 'id., aus Sehnen gemachter Faden, Faden, Zwirn'

Mord. E M san 'Ader; Sehne'

Tscher. KB U B ŷūn 'Sehne', M ŷūn

Wotj. S s2n 'id., Flechse', G s2n 'Sehne'

Syrj. S s2n 'Ader; Sehne'

Ostj. V O lan, Vj jan, DN ton

Wog. TJ tīn, KU tāt, P tōn 'suoni, jänne, soittokoneen kieli; Ader, Sehne, Flechse, Saite', So tāt 'Sehne'

Ung. ín (inat) 'Sehne, Flechse; Bogensehne; (dial.) Wade; Leine; Ranke'

Jur. Sj te", Nj ten 'Sehne; Sehnenschnur'

Jen. Ch tī", B ti (Gen. tino") 'Sehne'

Twg. tarā

Selk. T čên, Ke cãn, tsãn, N čat, čât 'id.', Ty čat 'Ader, Sehne'
Kam. ten

905 soŋe 'hineingehen, eindringen' UR

Lapp. ?suogne- 'intrare', N suogŋa- 'dam subrepere', suodnjâ- -nj- '(with difficulty) creep into (e. g. into a cave)', L suotnja- = suokŋa- 'durch eine Öffnung hindurchpassieren (hinein od. heraus) in das Leder eindringen, sich einsaugen (von Schmiere, Teer)', K (949) T soa³/₄a-, Kld soa³/₄e- 'eintreten', Ko Not saŋŋa- 'eintreten'

Mord. ?E sova-, E M suva- 'eintreten, hereinkommen, hineingehen'

Ostj. V lãŋa-, Vj jãŋa-, DN tãŋ-, O lãŋ- 'eintreten, hineingehen (in ein Haus usw.)'

Wog. TJ tō-, KU juwtū-, P tū- 'hineingehen' (juw 'hinein')

Ung. (altung.) av- 'eindringen, sich hineinnehmen, einwaschen; schrumpfen vor Alter', avat- 'einweihen, einsegnen; das Tuch einlassen; (altung.) tranken, eindringen lassen; einpfropfen, impfen'

Jur. O tū- 'hineingehen'

Jen. tū-: ed'd'ukoro meto tūa 'мальчик (твой) в чум зашёл'

Twg. tīdī

Kam. šã- 'eintreten, hinkommen, hineinkommen; hereinkommen'

909 soske- 'beißen, kauen' UR

Lapp. N suoskã- -sk- 'chew, bite; crush to pieces', L suoska- 'kauen', K T sškk-, Kld lūl ku-, Ko Not sšl k'u- 'kauen (Speise, Priem)'

Mord. E M susko- 'beißen, ausbeißen'

Wotj. S sšsk-, K szsk- 'kauen, wiederkauen'

Syrj. I P sšskš 'kauen (an etw. Zähem, z. B. Baumharz) (I), saugen (an etw. im Munde), kauen (P)'

Ostj. V loyel-, Vj joyel-, DN toxat-, O loxel- 'beißen, kauen (V DN O), nagen (V), kleinbeißen (DN)'

Wog. TJ tawt-, KU So tow- , P täyt- 'kauen'

Jen. Ch to"a-, B tu"a-

Selk. Ta tũta-, Ke tuttonna-, N tuda-, tũda-

Kam. tudo- 'kauen, beißen'

911 suye 'rudern' UR

Finn. souta- 'rudern'

Est. sõuda-

Lapp. N sukkâ- -g-, N suw'de- -wd- 'ferry, convey in a boat', L suhka- 'rudem', L suu'tê- 'mit Boot, Schiff transportieren, befördern', K (933) T sukkq, Kld sukke-, Not suhke- 'rudern'

Tscher. M šua-, B šue-

Syrj. ?S P s5h-, PO s5h-

Ostj. V (f: Vj) jöyel- 'einen Ruderschlag tun', DN tãw- 'rudem', Ni töwat-, V layent-, Vj jayent-, (1078) V luw, Vj juw, DN tup, O lup 'Ruder (V), Paddelruder (V Vj DN O)'

Wog. TJ KU P So tow-, (WV 145) top usw.: TČ ki'ttop, So kättüp 'Steuerruder', LM tüp 'Ruder'

Twg. töpsa 'evező; Ruder'

Selk. Ta tuu-, Ke túwa-, N tua-, Tur tû- 'rudern'

Kam. tu-

958 ś2me śōme '(Fisch)schuppe' FU, ur

Finn. suomi, suomus (Gen. suomuksen) 'Schuppe' (>lapp. N su•opmu[])

Est. soomus (Gen. soomuse, soomukse), (dial.) soome (Gen. soome) 'Schuppe, Schindel'

Lapp. N čuobmâ -m- 'fish-skin', L tjuopma 'unbehaarte Haut lebender Wesen, Schuppe (von Fischen und Schlangen)', K (845) Kld čūmm, Not čuomm, T t̥b̥m̥m^(a) 'Fischhaut'

Mord. E M šav 'Bart an der Ähre; Geld'

Tscher. KB sūm kol-s. 'Schuppe', Ÿūm U M kol-Ÿ., B Ÿūm 'Rinde, Schale (z. B. der Kartoffel, der Rübe), Baumrinde (der jungen Linde, der Espe, der Kiefer u. a.), weiße Oberrinde (der Birke)'

Wotj. S ś2m K śgm 'Schale (z. B. Eier-, Nußsch.), Schuppe (z. B. Fische.)'

Syrj. S P ś2m PO ś1 m 'Schuppe (S P PO), Fische (S P); Geld (S P)'

Ostj. V sam, Trj sām DN som, O sam 'Schuppe (des Fisches) (V Trj DN), Schuppe (des Fisches, des Baumzapfens) (O); (selt.) Rinde (des Baumes) (O), (Geheimwort) Geldstück (Trj)'

Wog. TJ sl m 'Schuppe', KU sām kpsa-s. 'Plötzenschuppen', P shm 'fakéreg; Baumrinde', LU sām 'Geld; Fische (S P); So sām 'Fische (S P)'

Jur. ??O šaw, Lj sām 'Schuppe'

966 śine 'Holzkohle' fu

Lapp. ?N kidnâ -n- 'charcoal'

Ung. ?szén (Akk. szenet) 'Kohle; (dial.) tűz, parázstűz; Feuer, Glühfeuer'

972 *śola* 'Darm' FU

Finn. *suoli* (Gen. *suolen*) 'Darm, (dial.) Mitte des Leibes', (dial.) *suolikko* 'Stelle der Gedärme; Mitte des Leibes; Gürtel'

Est. *sool* (Gen. *soole*) 'Darm'

Lapp. N *koalle* -l- 'intestine; gut; entrails of one fish', L *tjpllē* 'Darm', K (800) T *kǎlle* (oa), Kld *kuǎll*, Not *kuēll*

Mord. (s- Laute 32) E *śulo*, *śula*, M *śula*

Tscher. KB *Yol*, U B *Yolo*

Wotj. S K G *śul*

Syrj. S *śul* 'id.', P *śu*: *sita•n-ś*. 'Mastdarm' (*sita•n* 'Gesäß, der Hintere')

Ostj. V *sol*, DN *sut*, O *sol* 'Darm'

993 *śuwe* 'Maul, Mund' UR

Finn. *suu* 'Mund; Mündung, Öffnung', *suunne* (Gen. *suunteen*) 'paikka, jossa lehmä on talvella navetassa; Stelle im Stall für die Kuh im Winter'

Est. *suu* 'Mund; Mündung, Öffnung'

Lapp. N *koddâ* -d'dâg- 'throat', Wfs (2963) *t̥bu¹w*—'Rachen, Speiseröhre', K (773) T Kld *kont*, Not *kodd* 'Speiseröhre, Schlund'

Tscher. *Yü*: KB *im-ś*, U *imz-ś*. 'Nadelöhr', B *śueś*: *ime-ś*. 'Nadel' (im usw. 'Nadel')

Wotj. ?[S *śu*, K *śz*, su (f: *śu*): *śuez kwaśme* '(er) durstet', S *śukaś* 'Kwaß (säuerliches Getränk)'

Syrj. *śu*: Lu Le Ud *ś.-kś* 'Kwaß (Lu Le), Getränk (Ud)', (WIED.) I *sukeś* 'Durst', Ud *śu-kśś* *kośm²* 'ich bin sehr durstig' (*kośmfn⁵* 'trocken werden, trocknen'), Ud *śu-kśśaś* 'trinken, seinen Durst löschen']

Wog. K *sunt*, LU *sāt* (*sānt-*), LM *sut* (*sunt-*), N *sunt* 'Mündung (eines Flusses); Öffnung (eines Gefäßes)', N *sūp* 'Mund', P *sunt*: *woi 1-s*. 'Grubenmündung', *sut*: *kol-ow-s*. 'Türöffnung', So *sūp* 'Mund'

Ung. *száj* (Px1Sg. *szám*~*szájam*, Px3Sg. *szája*) 'Mund, Maul; Öffnung, Mündung', *szád* 'Mündung, Öffnung; (Faß) Spund'

Jur. O *śo* 'Speiseröhre; Hals (z. B. der Flasche); Ausfluß (eines Flusses)'

Jen. Ch *sū*, *sō*, B *so* 'Kehle'

Selk. Ta *suolj*, Ke *sói*, KO *soi*, N *hoi*, ho (*huoj*) 'Kehle, Stimme; Flußmündung (KO)'

Kam. *soj* 'Hals, Kehle'

995 *śxne* 'Zunder, Baumschwamm' FU

Finn. *sieni* (Gen. *sienen*) 'Pilz, Schwamm', (dial.) *siena* 'Erdschwamm' (> lapp. N *sie•tna* 'kääpäsieni; Baumschwamm')

Est. seen (Gen. seene) 'Pilz, Schwamm'

Lapp. N kadna -ān- 'tinder-fungus on birch trees', L tjaŋnā '(an Birken wachsender) Feuerschwamm, von dem man Zunder bekommt', K T t̥p̥l̥nna, Kld t̥p̥l̥nn̥^a, Not t̥p̥l̥nn̥^a 'Baumschwamm, Birkenlöcherschwamm'

Tscher. KB šin, U B šen 'Baumschwamm (KB), Zunder (KB U B)'

Wotj. S senk̥š šer̥ki, K senka, senkz, šenkz, G šer̥ki 'Zunder, Schwamm'

Ostj. Vj s̥ā̆y̆: n̆ō̆is̆, DN s̆^hh̆, O s̆^hh̆ 'Zunderschwamm (der Birke) (V), Baumschwamm (an jederlei Bäumen) (DN O), Birkenschwamm (DN)'

Wog. TJ šina·w, KU šēn̆aj̆, P šēn̆aj̆, So sēniy̆ 'Baumschwamm'

Ung. ?szén (Akk. szenet) 'Kohle; (altung., dial.) Feuer'

1058 to 'jener' UR

Finn. tuo, (dial.) toi 'jener, der (da)', tuonne 'dorthin, dahin', tuossa, tuolla 'da, dort', tuosta 'davon, von da (aus)', tuolta 'von dort, von da (aus)', tuohon 'dorthin'

Est. too 'der, jener'

Lapp. N duot (duo-) 'that one over there, that... over there, that', dB '(far) over there', dBt (dB-) 'that one far away over there, that... far away over there', L tuot 'jener, der dort (dem Sprechenden jedoch näher als t̥pt 'jener, jener dort')', K (599) T tŭtte, Kld tŭtt, Not tŭht 'jener'

Mord. E M tona 'jener', E toso, M tosa 'dort; dann', E tozo, M toza 'dorthin, dahin', E M tuva 'dort (vorüber)'

Tscher. KB ta, U tu 'jener', KB t̆- a, U t̆- o 'id., er', B t̆- o, tu 'er, es', KB t̆ȳ, t̆ške, U t̆š, t̆ško 'dahin, dorthin'

Wotj. S tu 'jener', tu-pala 'hinüber', tu-palan 'jenseits' (pal 'Seite')

Syrj. S t̆š 'jener', Ud t̆š 'da, dort', SO t̆6-: t̆6lun 'вчепа', PO tu-: tu·h̆q̆ 'neulich', altsyrj. tu 'jener'

Ostj. V tom̆ tom̆š 'jener', DN t̆m̆ t̆m̆ə 'jener dort', O t̆m̆ (t̆m̆), (absol.) t̆m̆ri 'jener, der', Vj t̆t̆ 'da(mals)', DN t̆tt̆t̆, O tota 'da, dort', V t̆y̆š Kaz t̆4̆i 'dorthin, hinaus, weg'

Wog. K t̆āt, t̆āt̆ 'az; jener', LU t̆ū̆ 'ott; dort', LU LM t̆ū̆ 'oda; dorthin', LM t̆ū̆l 'onnan; von dorthen', S tot 'dort', KU P ton, LO t̆on 'jener, der', KU P tow, So tuw 'dorthin, dahin', KU tat 'dort', TJ tant, KU t̆ont 'deshalb', TJ tam̆•> 'sellainen; solcher', KU KO P towl, VS t̆ū̆l, So tuwl 'von da, von dort'

Ung. (altung.) tahát 'da, darum, demnach, also', távol 'weit, fern; Ferne, (altung.) von ferne', ?tehát 'also, folglich, daher, demzufolge' (? <altung. tahát), t̆éto·va (Adv.) 'hin und her, (Adj.) zögernd, unentschlossen', tova (dial., lit.) 'fort, hinweg, weiter', t̆ū̆l 'jenseits; über'

J ur. ?ta-, tā-: O tāki 'jener', O tāj " 'dorthin', tāina 'dort', taíā " 'dahin'
 J en. to: Ch toleo", B tol'iojuo 'hierher', tone, tonne 'da', tohonô 'dieser dort', Ch
 tol'e, B tore" 'so' Twg. ?tā tífane 'da' (tifi 'Zeit, -punkt'), taka " 'dieser dort',
 tania 'jener', tanda> 'dorthin', tanne 'dort'
 Selk. ?tā 'tuolla puolen; auf der anderen Seite', Ta tap, tam (selt.) ?ta 'dieser (hier),
 jener', tām5 'dorthin, hin', Ta to, tona 'dieser (dort), andere, jene', N tó
 'dorthin, fort, weg', Tur tō 'in die Seite'
 Kam. di, də 'der, er', dōzr 'dorthin', di"ən, diyin, digin 'dort'

1061 toye- 'bringen, holen, geben' UR

Finn. tuo- 'holen, bringen, herbringen, führen, einführen'
 Est. too-, tuu- 'holen, bringen, herbeibringen'
 Lapp. ?Wfs t" 3kk—'verkaufen', S duokə- 'vendre'
 Mord. E tuje-, tuvo-, M tuje-, tu- 'bringen, holen'
 Ostj. V DN O tu- 'holen, bringen'
 Wog. ?TJ töl-, KM LU So tül- 'holen', P tül- 'bringen, führen, tragen (irgend-
 wohin); ein Schauspiel aufführen'
 Ung. ?toj- 'Eier legen', (veralt.) tojomány, (dial. tojomán) 'Ei; (veralt.) Erfindung'
 J ur. O tā- 'geben, bringen'
 J en. Ch tera-, B teda-
 Twg. tāda'a-, tatujua- 'bringen, holen'
 Selk. Ta tatt5, Ke tanna-, N tād'a- 'tragen, liefern, befördern (Ta); bringen (Ta Ke
 N), NP taatara- 'holen'
 Kam. det-, tet- 'bringen, geben'

1086 uče 'Schaf' FU

Finn. uuhi (Gen. uuhen), (SKES dial.) uuhti, uutti, uti, utti, uttu, uuttu, utu
 'Mutterschaf'
 Est. uhe (Gen. uhe), (SKES dial.) uhi, utt (Gen. ute, utu)
 Mord. E utsa, M uka 'Schaf'
 Tscher. KB зпыа, U B ұпыа 'шыба; Schafpelz'
 Wotj. S Ź, K zž, G ǰ 'Schaf'
 Syrj. S Ź 'Schaf', P Ź-ku 'овчина' (ku 'Fell'), PO ʎp 'Schaf'
 Ostj. V ač, DN oš, O as 'Schaf', V akń5 DN ošńa 'Pelz', O asńi 'Bär' (>jur. Nj Lj
 >āsni 'Schaf (Nj); russischer Schafpelz (Lj)')
 Wog. KU ōš, P oš, So „s 'Schaf'

1087 uõemä 'Schlafzelt, Mückenzelt' FU

Finn. uudin (Gen. uutimen) 'Vorhang, Gardine; Bettgardine, Schlafzelt, Hängematte'

Wotj. ?[S 5n, G 5n, M 5n (5nm-) 'Bettvorhang'

Syrj. S von (vonj-), P 2n 'id. (S: dem Baldachin ähnlich; im Sommer gegen Mücken oberhalb des Bettes); großes Leinwandtuch zum Transportieren von Getreide im Fuhrwerk aus der Getreidedarre nach Hause (P)', PO Î n 'grobe Decke von Segeltuch']

Ostj. V olaw, DN Ni utap 'Schlafzelt, -gardinen (V), Schutz aus Zeug, Schlafzelt um das Bett herum (DN), Schlafgardinen (Ni)'

Wog. KU amel, LO õmel: õmeltõr, äpaõ. 'kätkyen peitto, jolla lapsi verhotaan hyttysiltä; Decke, mit der man das Kind in der Wiege vor den Mücken schützt' (tõr 'Leinwand', äpa 'Wiege')

1144 w2re, wõre 'Berg' FU, ur

Finn. vuori (Gen. vuoren) 'Berg, Steinberg'

Wotj. S v5r, K vzr 'Hügel, Anhöhe', G v5r

Syrj. S P v2r, PO vî r 'Wald'

Ostj. V wor 'Höhenzug (am Flußufer?)', Trj wõr 'Höhenzug am Fluß', O or 'Wald, Ödwald'

Wog. TJ wår-: wårnå 'in den Tannenwald', K wõr-: minas wõrnå, So w,,r-: w,,ran minas 'er ging auf die Jagd (eigtl. in den Wald)', P wor: w. kinÿẽym 'ich jage (eigtl. suche den Wald)'

Ung. ?orr 'Nase; Schnauze; Vorderteil, Spitze, (Schiff) Vorderteil, Bug, Schiffsschnabel; a vízbe orrszerűen benyúló partrész; nasenartig ins Wasser hineinragender Uferteil, Vorsprung', orom 'Giebel, First, Zinne; Gipfel, Bergspitze'

Kam. ?bõr 'Berg, Landrücken'

1148 wiye- 'nehmen, tragen' FU

Finn. vie- 'führen, wegbringen, ableiten'

Est. vii- 'bringen'

Lapp. K (1680) T vqkq Kld vqkke-, Not vikke-, A (Impf.) vîkkiÝ 'führen'

Mord. E M vije- 'wohin bringen, führen, fahren (tr.)'

Wotj. S vaj- 'bringen, zubringen, zuführen, hineinführen; (Früchte) tragen, gebären, erzeugen', G vajß 'bringen, fahren, holen, abholen'

Syrj. S P PO vaj- 'bringen (S P PO), tragen, führen, herbeiführen (S P); gebären (S P)'

Ostj. V DN wÄ-, wÄj-, O wu-, wuj- 'nehmen; kaufen (O)'

Wog. TJ wü-, KU wiȳ-, wäj-, P wij-, wäj-, So wiȳ-, woj 'nehmen'

Ung. viv-, vi-, viz- (dial. vejsz-, vész-, vüsz-) 'tragen, führen', vëv-, vë-, vész- 'nehmen, abnehmen, wegnehmen, entnehmen; kaufen', visel- 'tragen, führen; (veralt.) schwanger sein'

1154 witte 'fünf' FU, ur

Finn. viisi (Gen. viiden) 'fünf'

Est. viis (Gen. vie) 'id. (auch für eine unbestimmte Vielheit)'

Lapp. N vittâ -č- 'five', L viht(t)a, K (1736) T Kld vq̄t, Not. viht, viht A vitt

Mord. E ve ŭe, vätä, M veŭä

Tscher. KB wac, U B wić (Adj.), KB wazet, U wizet (Subst.)

Wotj. S G viť

Syrj. S P PO vit (PO veralt.)

Ostj. V DN O wet

Wog. (WV 31) TJ ät, KU P Ät, So at

Ung. öt

Jur. ??[(139) O jū", Nj jūt 'zehn'

Jen. biu"

Twg. bi"

Selk. TaU kbt", KəM Ty kbt

Kam. bjə"n

1156 woje 'Fett, Fettstoff' FU

Finn. voi 'Butter'

Est. vôi

Lapp. N vuoggjâ -j- '(fluid or semi-fluid) fat; butter; margarine', L vuodja 'Butter, Fett', K (1706) T vq̄j, Kld vujj, Not. vuojj, A vuj 'Fett, Schmalz, Fischtran, Öl'

Mord. E oj, M vaj 'Fett, Butter, Öl'

Tscher. KB U ü, B üj 'Öl (KB U), Butter (KB U B), geschmolzenes Fett (B)'

Wotj. S vȳj, K vq̄j, (WICHM.) G vȳj 'Butter (S K G), Schmalz, Fett, Öl (S K)'

Syrj. S vȳj, P PO vi 'Butter (S P PO), Öl (Ud PO)'

Ostj. V woj, DN uj, O wäj 'Fett, Butter, Öl'

Wog. TJ wäj 'Fett', (WV 78) P wōj: sajw., LO woj: sojw. 'Butter', So w,,j 'Fett', K vuoj, N vpj, vōj (ohne Bedeutung)

Ung. vaj 'Butter'

1158 wole, wöle 1 'Stange' UR

Finn. vuoli (Gen. vuolen) 'Dachsparren' (> lapp. N vüli 'tie-beam')

Ostj. Kaz wh², O ol 'Stange des konischen (Rinden)zeltes'

Wog. TJ ola•, KU ola, P ula, So ula 'Zaunholz', (AHLQV.) vola, vula 'Stangen, worauf Fische an der Luft getrocknet werden'

Jur. O >ü, U C ü 'Zeltstange'

Jen. Ch >û, B >udo 'Stange'

Twg. >ï

Selk. NP yy 'Querholz zwischen Schlittenkorb und Schlitten'

1159 wole-, wöle- 2 'schnitzeln (an etw.); schaben; glätten, hobeln' FU

Finn. vuole- 'schnitzeln (an etw.); schaben; glätten, hobeln'

Est. vooli- 'glatt schaben, schnitzen, beschneiden'

Lapp. N vuollâ- ~fuollâ- -l- 'whittle (only with knife); plane', L vuolla- 'schnitzen, schnitzeln (mit einem Messer); (auch) hobeln; (vom Schneeharsch:) aufreiben, einschneiden (in die Füße des Rentiers od. des Pferdes); abnutzen, abwetzen, abscheuern (die Skier od. die Kufen', K (1880) T v'ŋq (qM), Kld vülle-, Not vuolle- 'schneiden, schnitzeln'

Wotj. S G v2l-, K vgl- 'hobeln, abhobeln, glatt schnitzen', G v2lß' 'hobeln'

Syrj. S v2lal-, P vova-v-, PO vo'1al- ' (mit dem Messer) hobeln (S P PO), schaben, schnitzeln (S P)'

Ostj. V O wält-, DN wättä- 'hobeln (V DN O), mit dem Schabeisen aus-, abschaben (V DN), mit dem Hohleisen ausschaben (DN O), aushöhlen (DN)'

Wog. KU LU walt-, So wolt- 'schneiden, schnitzeln'

Irodalom

CSÚCS, SÁNDOR – HONTI, LÁSZLÓ – SALÁNKI, ZSUZSA – VARGA, JUDIT (1991), Statistik der uralischen Lautentsprechungen. MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest.

CompGr = COLLINDER 1960.

COLLINDER, BJÖRN (1955), Fenno-Ugric Vocabulary. Almqvist & Wiksell, Stockholm = FUV.

COLLINDER, BJÖRN (1960), Comparative Grammar of the Uralic Languages. Almqvist & Wiksell, Stockholm = CompGr.

FUV = COLLINDER 1955.

HÄKKINEN, KAISA (2002), Suomen kielen historia 1. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 69. Turun Yliopisto, Turku.

ITKONEN, ERKKI (1951), Beiträge zur Geschichte der einsilbigen Wortstämme im Finnischen. Finnisch-ugrische Forschungen 30: 1–54.

ITKONEN, ERKKI (1954), Zur Geschichte des Vokalismus der ersten Silbe im Tscheremissischen und in den permischen Sprachen. Finnisch-ugrische Forschungen 31: 149–345.

ITKONEN, ERKKI (1992), Suomen sanojen alkuperä. 1. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura – Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki. = SSA 1.